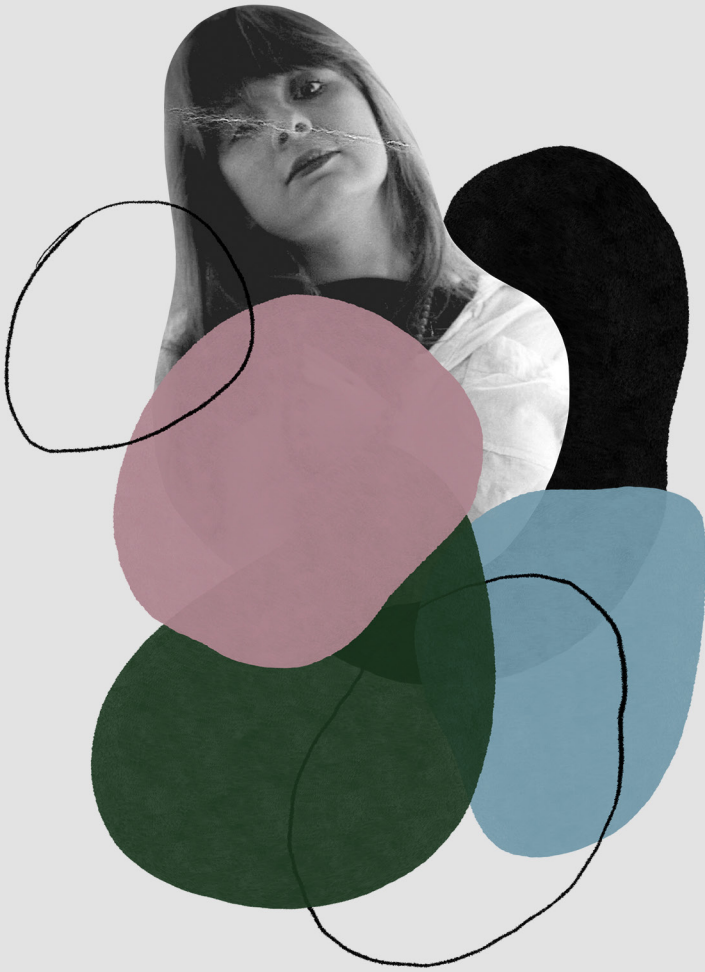

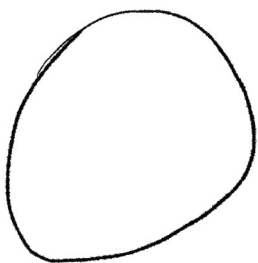
PIRJO HÄMÄLÄINEN

KUOLLEEN MIEHEN
MORSIAN

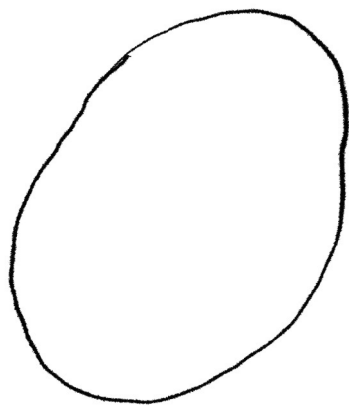
marakanda

KUOLLEEN MIEHEN MORSIAN

PIRJO HÄMÄLÄINEN

KUOLLEEN MIEHEN
MORSIAN

marakanda

Copyright © 2019 Marakanda Oy, Aleksandra Forslund

Graafinen suunnittelu, taitto ja kansi:
Aleksandra Forslund

Painopaikka:
Books on Demand, Norderstedt 2019

ISBN 978-952-94-1796-4

ROMAANISTA

Pirjo Hämäläinen (1952–2017) tunnettiin ja tunnetaan yhä niin taidekirjoistaan kuin erilaisiin julkaisuihin laatimistaan artikkeleista, taidetta ja kirjallisuutta koskevista kritiikeistään ja vuosikymmenien ajan kirjoittamastaan mittavasta määrästä kolumneja. Kuolleen miehen morsian on romaani. Hänen tuotannossaan se on poikkeuksellinen jo senkin vuoksi, että se jäi tiettävästi hänen ainoaksi fiktiiviseksi teoksekseen.

Oheinen versio on viimeinen Pirjon tietokoneesta löytynyt tiedosto. Se julkaistaan siinä muodossa kuin se on hänen jäljiltään; hänen tapanaan oli jättää käsistään hyvin mietitty käsikirjoitus. Emme tosin tiedä, olisiko tämä ollut se viimeinen versio, jos Pirjo olisi saanut elää. Tiedämme kuitenkin, että hänen tarkoituksensa oli romaanin julkaiseminen.

Marakandassa toteutamme aikeen, jotta Pirjon ystävät voisivat lukea ja kokea vielä kerran hänen taitavaa sanakäyttöään ja kertojanääntään. Kirjalla haluamme myös kunnioittaa tekijänsä pitkää kirjallista uraa.

Kuolleen miehen morsiamessa on omakohtaisia elämänvaiheita ja tuntemuksia, mutta romaani käsittelee aihetta kuten kirjailija tosielämää, fiktion tavoin. Merkittävää on, että kirjassa yhtyvät niin kolumnien monipuolinen aiheamaailma kuin mittava lukeneisuus. Näistä kehittyy erikoislaatuinen tarina. Vahva ja yllättävä.

Toukokuussa 2019

Marakanda Oy

*Katso,
kätteni hipiään
olen minä
sinut piirtänyt.*

Jesajan kirja

*Oi tuolla, tuonnempana on musta, surullinen
ja liikkumaton ranta Okeanoksen.
Kuu paistaa päivän lailla
sen sumuisilla mailla
ja päivä niinkuin kuu,
ja ääriiivoja vailla
puut veteen kuvastuu –
ne puut on haamupuita,
tyhjiä, lumotuita,
ja yksikään ei tiedä, missä on se maa.*

P. Mustapää

*Ei siksi
että peili meni rikki,
ei siksi että tuuli ulvoi savupiipussa,
ei siksi että ajatellessani sinua
oli ajatuksiini jo tullut jotain vierasta,
ei siksi, ei nimenomaan minkään takia
hän tuli kynnyksellä vastaan.*

Anna Ahmatova

I OSA

MAA

Kirkonavvaimet, kissankäpäläät, variksenvarpaat, kuolleenvuoteet, käenkyyneleet, ämmänsuappaat, kiärmeen kukka, koirantattar, ruumiinheinä, saksanpulpukkaine, hullukoiranmarja, rakkauventavinkukka, syvämenkuvankastikas, yheksänmiehenheinä, muarianmakkoheinä, pinkkapöksy, vinkerporkukka, harakanhame, kurenkurppune, lampaanlapakko, armottomanlapsenleht, emintimänleht, ihmisenputk, juutalaisensieni, morsijankukka, tätintäilöi, ämmäntäilöi, varsanpolvheinä, jeesuksen käs, jeesuksen kynnenheinä, aatamin-ja-ievan-käs, hullujussi, katrinkohtu, simonsien, hukanmarjapehko, koiranherspuu, karvaniekkä, karvasiehtarlaine, pinkkapöksy, revonkorva, varsanpiätautheinä, jäniksenkakara, sätkäkukka, tupakkakukka, sontikkaheinä, ruumiinlusikka, kirokarstikka, ruumiinpiänalukkeet.

Finskaja narodnaja leksika flori

METROASEMA

Tule, minä sanon. Tule vain.

Montako yötä on kolmessakymmenessä vuodessa? Jos otetaan pois ne unet, joissa olen Villa Aurorassa, Tuomon avolava-autossa tai aloittamassa ranskan opintoja, sinulle jää silti tuhansia öitä.

En ole opiskellut ikinä ranskaa, mutta uni käyttää sitä tyhmän hienostelun vertauskuvana. Seison yliopiston aulassa ja tiedän, että minun on mentävä aktuaarin kansliaan ja ilmoittauduttava ranskan opiskelijaksi. Reitti on kuitenkin käsittämättömän vaikea, ja vaikka pääsen joskus kanslian sisäpuolelle ja näen jo humanistien sinikantiset opinto-oppaat, virkailija läimäyttää luukun kiinni ja poistuu takahuoneeseen.

Sinä olet unirakastaja, jonka kanssa kaikki on luontevaa ja tuttua. Tiedän pettäväni mieskultaani, mutta sillä ei ole merkitystä. Sinua eivät normaalit säännöt koske. Miksi koskisivat? Sinä olet utua ja harhaa. Minä olen sinua ihmisiän vanhempi.

Tapasin eilen yhteisen ystävämmen Laurin. Se seisoi metroaseman edessä tainnassa ja kinnapit auki ja niin oudosti laihtuneena, että lisäsin vaistomaisesti vauhtia. Kun ehdin ovelle, käännyin silkasta kohteliaisuudesta takaisin ja kysyin, miksi se oli tänne asti tullut. Lauri jaaritteli uudesta taidemuseosta, joka lähistöllä oli avattu, mutta tunsin asian enkä jaksanut liiemmin kuunnella. Sitten, yhtäkkiä, Lauri mainitsi sinut. Olitte samassa viinikerhossa, maistelitte samoja ensiluokkaisia viinejä ja viinien takia olitte myös matkalla.

Kun Mihail Sergejevitsš päätti tuhota Kaukasiassa kaikki Nooan ajoilta säästyneet viiniviljelmät, jokin syrjäinen kylä Rionijoen yläjuoksulla jäi puskutraktorien kuskeilta huomaamatta ja sikäläisistä rypäleistä valmistettiin nyt harvinaista ja kallista viiniä, Fazista. Nimi toi mieleen kreikkalaiset, argonautit, kultaisen oinaantalan ja tietysti fasaanit, jotka kiekuivat soidinaikana kuin autojen varashälyttimet. Lento Tbilisiin lähtisi illansuussa ja vaihto olisi harmillista kyllä Minskissä, Euroopan rumimmassa pääkaupungissa.

Lauri ei arvannut, että sen viaton tarinointi saisi polveni vavahtamaan. Vilkuilin hätäisesti ympärilleni, sillä kuulin jo korvissani, miten sinä naureskelit metrotun-

goksen keskellä. Mutta Lauri pudisti päätään ja sanoi olevansa yksin. Sinä et taiteesta välittänyt, vaan istuit Astorian talvipuutarhassa jonkun naisen kanssa. Pillikinttuisen naikkosen, ainahan niillä oli pillikintut ja takapuolet kulmikkaat kuin egyptinparrut, joita alakuloinen kulkumies Urho Kiukas lapsuudessani navetan takana veisteli.

Suo anteeksi, että palaan vanhoihin, sinulle merkityksettömiin tapahtumiin. Olet kenties unohtanut myös minut, vaikka minä näen sinusta edelleen unta, sillä synty ja suru ovat ikuisia ja tosia kuin meri. Kuulitko milloinkaan, kuinka vastenmielisesti hajosin, vajosin, ryömin polvillani ja kastoin kynäni musteen sijasta votkaan? Linaan tässä kuollutta runoilijaystäväni Hannua.

Joskus, nykyisin yhä harvemmin, tapaan unessa Tuomon, onnettoman Sika-Tuomaani ja murheellisen Nurmi-Tuomaani. *Enkeli kiikkuu keskellä peltoa, Tuomas kyntää tuoretta multaa, puh, pah, pois!* Silmäilen epäuskoisena sulhas-tani ja mietin, miksi olemme taas yhdessä. Kaikenhan piti loppua ja tässä sitä ollaan – kuin hiiri nakissa.

Kukaan ei kertonut minulle sulhaseni varhaisesta kuolemasta, mutta satuin näkemään lehdessä ilmoituksen. Tuomoa jäivät kaipaamaan vain sisko ja ”muut omaiset”, mikä kieli siitä, että ystävärukka eleli viimeiset ajat yksin ja hylättynä, kenties sääliittäväenä hylkiönä ja joutavana hylkynä. Ja muistovärssy oli lainattu Otto Manniselta. *Veet viihtyy, tyrskyt tyventyy: vuo syventyy. Häät häipy, vieraat vähenee: yö lähenee. Häät häipy!* Oliko aivan pakko puhua häistä, joita Tuomo ei saanut koskaan viettää? Pitkö kuolleen miehen haavassa kääntää veistä, sika-lan oven päältä haettua ruosteista salvuuveistä?

Petollisena morsiamena minulla ei ollut hautajaisiin asiaa. Sisko ja ”muut omaiset” olivat tietenkin sillä kannalla, että minä aiheutin tahallani Tuomon kuoleman. Väärin! Me aiheutimme sen. Sinä istuit rinnan päällä ja minä puristin kurkusta, kunnes sydän pakahtui. Suunnilleen näin.

*Ystävästäni minä
tahdon laulaa,
laulun rakkaasta
ystävästäni.*

PÄÄSIÄINEN

Minun on kerrottava tämä tarina, sillä vuosikymmenet se on piinannut mieltäni kuin kivensiru tanssikengässä tai puutikku sormenpäässä. Nykyisiä tuttujani tapahtumat eivät vähääkään kiinnosta enkä ehdi alkua pidemmälle, kun ne jo tuijottavat ulos ikkunasta, kynsivät päänahkaansa tai yskähtelevät vaivautuneesti. Voih, ne henkäisevät. Oli siis joku yksitotinen maalaistyyppi, joka kuoli, ja joku liukaskielinen kaupunkilaistyyppi, joka sinut petti. Sääli meitä, me olemme kuulleet satoja kertoja täysin samanlaisen tarinan.

Omile pojilleni en voi asiasta edes vihjaista, sillä epäsovinnainen elämäme on ollut niille kylliksi hankalaa. Vai pitäisikö minun kutsua pojat sohvalle ja katsoa niitä vakavana silmiin: Kultamuruset, äiti kertoo teille nyt jotakin ikävää. Äidillä on ruma menneisyys, äiti on vastuussa erään ihmisen kuolemasta. Hyvän aika, eivät lapset vanhempiensa nuoruudesta edes välitä ennen kuin ne ehtivät itse keski-ikään. Silloin liitytään sukututkimusseuraan, kaivellaan kirkonkirjoja, lehteillään albumeita. Ja suvun viimeistä täysjärkistä mairitellaan tortuihin ja tulppaanikimpuin. Kerropa, oi, tätikulta, mitä muistat, sillä huomenna voit maata arkussa emmekä saa ikinä tietää, millainen oli meidän äitimme nuoruus.

Kuka tuossa valokuvassa seisoo äidin kanssa rappusilla? Isä se ei ole, mutta silti äiti hymyilee niin imelästi, pojat korkeintaan ihmettelisivät. Entä tuo kuva? Voi kauhistus, joku krapulasta kalpea tyyppi istuu mummon tuvassa kuin kotoaan ja käärii munia (hahhaa) tilkkuihin. Sehän oli ikivanha pääsiäisperinne, ei hän sitä olisi saanut kenellekään kapakkatutulle paljastaa. Kuvan ottamisessa oli taatusti kiire, sillä tyyppin oli juostava kipinkapin vessaan oksentamaan. Munat ja tilkut se heitti perinteistä piittaamatta lattialle, hyppäsi ylös, kaatoi tuolin eikä ehtinyt silti pytylle. Näin käyttäytyi vastenmielinen, meille tuntematon mies.

Punapää, vastaisin lapsille. Tyyppi oli Punapää, ja krapulassa se todella oli, sillä istuimme edellisen illan Hotelli Hohdossa. Muut paikat olivat latteasti ravintoloita, mutta Kauppakadun Hohto oli syntiä tiukkuva hotelli ja meidän syntiselle rakkaudellemme omiaan. Kun Kristus nousi keskiyöllä kuolleista ja vanhan varuskuntakirkon kellot helisivät kuin taivaan symbaalit, me tilasimme

lisää kaljaa, kikatimme ja potkimme toisiamme pöydän alla. Eikö täällä maalla ole edes Auraa! mukamas närkästyneinä päivittelimme. Ja samaan aikaan toisaalla, pimeän havumetsän sisuksissa, korven mustassa nielussa, murheellisessa mörskässä nuokkui känninen nuorimies, joka oli vielä puoli vuotta aiemmin oma sulhaseni. Yksinäinen joului, yksinäinen pääsiäinen, kohta myös yksinäinen juhannus, saatoin ohimennen ajatella. Enkä ajatellut. Minä en välittänyt tippaakaan hylätystä sulhasesta, vaan täynnä kiihkoa, halua ja nivusten kutinaa nautin yhteisistä hetkistä suuren ja ikuisesti kestävän rakkauteni kanssa.

Yksi psykologi, joka paljastui sittemmin sairaanhoitajaksi, kuunteli virkansa puolesta tarinani pääkohdat. Seurasin toisella silmällä, tekeekö se muistiinpanoja, mutta lehtiöön ilmestyi vain umpinaisia kolmioita ja portittomia sokkeloita. Ammattilaisten vaitonaiset tavat hoitsu sentään tuns: se ei kommentoinut puheitani eikä neuvonut sanallakaan, miten tästä nyt eteenpäin rämmittäisiin. Kun istunnot olivat ohitse ja minut oli masennuksesta muka parannettu, hoitsu antoi vihdoin vinkin, jonka piti elämäni loppuvuosia kannatella. Kirjoita murheesi paperille, polta paperi ja kas, murheetkin ovat poissa! En noudattanut neuvoa, mutta osasin kuvitella, kuinka ykkösvälillä naputettu paperiliuska roihuaisi tuhkakupissa, sytyttäisi kymmenet tumpit ja aiheuttaisi vielä palohälytyksen. Pahimmillaan palaisi koko kämppä.

Ahmatovalla oli aivan oikeasti iso tuhkakuppi, jossa se poltti tekstejään, mutta syyt eivät olleet psyykkiset vaan poliittiset. *Ontuvajalkainen, kyttyräselkäinen mielipuoletanssii sumuisen Itämeren yllä*, Ahmatova kirjoitti, kauhistui itsekin ja raapaisi kiireesti tikun. Ei kuitenkaan niin kiireesti, etteikö Lidija, sukkela ystävä, olisi ehtinyt opetella runoa ulkoa. Lidija vietti isä Tšukovskin kanssa kesä suomalaisessa Kuokkalassa ja Ahmatova lomaili ikäihmisenä venäläisten valtaamalla Kellomäellä saman radan varressa ja kolmen minuutin junamatkan päässä. Puhuivatko naiset menneistä asioista? Millaista oli ennen ja millaista oli nyt? Taatusti erilaista, vaikka ravistuneet kottaraispöntöt, hopeaa valava kuu ja kirsikkapuu saattoivat olla tallella. Vai oliko se sittenkin karsikkopuu, joka pilviä päin kuvastuu?

Hoitsu oli naiivi, hyveellinen, kovasti keskinkertainen ihminen. Kaipa se minun juttujani inhosi ja ajatteli, että tuo on kyllä epäsovivalla tavalla hullu. Minä en tuhertanut itkuu, kuten on ymmärtääkseni tapana, vaan suorastaan rehentelin ränkoilla kokemuksilla. Ole piru vie hiljaa! hoitsun teki mieli huutaa, mutta eihän se voinut kuin istua tuppi suussa ja piirrellä iänikuisia kolmioita ja turhanaikaisia sokkeloitaan. Ainakin Taito, sähköpostista tupsahtanut ikämies, meni tolaltaan, kun edes raotin henkilöhistoriani kantta. Taito oli ollut kolme kertaa naimisissa, asunut neuvostoaikana pitkään Moskovassa ja etsinyt vuosikymmenet tverin-karjalaista isäänsä, suomalaisten sotavankia, mutta mikään näistä kokemuksista ei valmistanut sitä pahanhajuiseen elämäkertaani. Enkä minä heittänyt Taiton vanhoille silmille sensuroimatonta versiota, vaan silottelin pahimmat petokset, kaunistelin törkeimmät rentturetket ja ajattelin ihan tosissani, että tätä pikku tarinaa kestää lukea myös omakotitalon pihalla puutarhakeinussa Iisakki Niemisen tapaan istuessa. Taitosta ei kuulunut sen koommin mitään, vaikka yritin kysellä, mikä nyt on, ja toivottaa hauskaa juhannusta sinne Taitolleen.

Äidille ja Niilolle, sen miehelle, valehtelin mahdollisimman pitkään, mutta lopulta karkea totuus paljastui. Punapäätä ne eivät nähneet kuin silloin pääsiäisenä ja Tuomon takia välimme melkein katkesivat. Lauantain ja sunnuntain välisinä öinä Niilo vahti yläkerran ikkunassa silmälasit nenällä ja varmaan lintukiikari-kin kädessä, mutta edessä levitteli helmojaan pihlaja, rötöstoveri ja häpeämätön narttu, joka pursui alkukesästä kahisevia lehtiä ja kiimalle löyhkääviä huiskiloita ja kantoi loppukesästä lempensä hedelmiä, raskaita marjaterttuja. Avolava-auton sisäpuolelle katseet eivät yltäneet, joten Niilo joutui turvautumaan mielikuvitukseen, joka vei sen pahasti harhaan. Eino Leino kirjasi pelot niin kuin olisi ollut itse paikalla.

*Puukko lyötiin pihlajapuuhun,
suvi-iltaman sulossa,
kevätlinnun kukkuessa.*

*Poika julma neion nuoren
miellytti metisin kielin
alla pihlajan pyhäisen
äiti vanhan nukkuessa.*

Sanomalehden kuolinilmoitus oli lohduton todiste sulhasparkani kohtalosta, mutta koskaan vanhempani eivät kysyneet, olinko asiasta kuullut. Niin paljon tyhjää puhetta, niin paljon suotta kerrattuja muistoja, niin paljon huolta pysäkin taakse jätetyistä kelkoista, ja sitten kun kuolinilmoitus hohti perhesivulla haikarankuvien vieressä kelmeää valoaan, ne pitivät suunsa kiinni. Tietysti ne halusivat minua suojella, mutta oliko seassa myös hiven katumusta? Ehkä Niilo muisti, kuinka monta kertaa se oli yläkerran lattiaa kantapäillään tömistänyt tai rynnännyt sisään, kun avolava-auto pihamaallemme kaarsi. Kliseistä ja koinsoymää oli Niilon suhtautuminen, tuttua sarjakuvista, joissa Akseli Touhula ja muut neitsyyden vartiomiehet tekivät itsensä naurunalaisiksi.

*Nuoruutesi häpeän
sinä olet unhottava.*

*Ei se ollut niin vakavaa. Eikä mikään ole.
Kirjoitan ammatikseni, joten myös oikeista,
omista jutuistani tulee dramaattisia tarinoita,
jotka ovat pieneltä osalta totta ...*

Kirja kertoo rakkaudesta, petoksesta, itsepetoksesta, valheellisesta identiteetistä, muistista ja vääristä muistoista, fyysisistä ja henkisistä rajoista. Tapahtumat sijoittuvat pääasiassa 1970- ja 2000-luvulle. Kirja alkaa eteläsuomalaiselta maaseudulta ja minäkertojan koulukaupungista ja siirtyy Helsinkiin. Loppuvaiheet tapahtuvat Pietarin ja Vasilinsaaren linjoilla. Tarinan sisällä kulkee vanhempi tarina, jonka kertoja asuu 1840-luvun Nurmijärvellä. Menneisyys ja nykyhetki lomittuvat toisiinsa, ja myös lapsuuden tapahtumat valottuvat aikuisen näkökulmasta.

ISBN 978-952-94-1796-4

